

Tillæg til Vore Kirkegårde bind 18 nr. 12

Foreningen for kirkegårdskultur

Nye medlemmer

- A 169. Thyregod Menighedsråd.
C 1016. Erik Olsen, Fynshav, Als.
1017. Direktør P. M. Nielsen, St. Torvegade 76, Rønne.
1018. A/S De forenede Granitbrud, Rønne.
1019. A/S Rønne Granitværk, Rønne.
1020. Ingeniør Ove Fischer, Rønne.
1021. Brødrene Andersen, Margrethevej, Rønne.
1022. A/S Vald. Handberg, Hammerens Granitværk.
1023. A/S Vald. Handberg, Moseløkkens Granitværk.
1024. Stenværksbestyrer Edvin Andersen, Allinge.
1025. Knud Hansen, Allinge.
1026. Stenværksbestyrer Engvang, Nexø.
1027. A/S De danske Granitbrud, Vang Stenhuggerier.
1027. Stenværksbestyrer Anker Hansen, Vang.
1028. Chr. Larsen & Søn, Aakirkeby.
1029. Stenværksejer Ernst Petersen, Hasle.
1030. Carl Sellberg & Sønner, Gudhjem.
1031. Fa. Jensen & Christiansen, Søndre Allé 18, Rønne.
1032. Fa. Henry Jensen, Johnsens Tværvej 4, Rønne.

Dødsfald

I en efter menneskelige begreber alt for ung alder (54 år) og efter i kun alt for kort tid (7 år) at have virket på den kirkegård, som han holdt så meget af og i sommer viste frem for deltagerne på inspektorforeningens årsmøde på Hinds-gaul, er vort medlem, graver *Otto Hessellund Pedersen* i Middelfart, den 11. november afgang ved døden. Han blev den 19. november begravet fra Vor Frelzers kirkegård i Vejle.

☆

I en alder af 65 år døde 6. august vort medlem, kirkegårdsgartner ved Vedbæk *Frits Johannes Bloch*. Han var født i Hillerød og kom til kirkegården efter bl. a. at have været herregårdsgartner og villagartner. Begravelsen foregik fra Vedbæk kirke.

☆

Den 7. december døde vort mangeårige medlem, fhv. planteskoleejer *Rasmus Brostrøm* fra Viborg. Han var født 8. februar 1871 og drev i anden generation den landskendte planteskole,

indtil han dels bortsolgte store dele af den til kommunen, dels overdrog resten til den nu også afdøde efterfølger *Gjøde Nielsen*.

Han vil navnlig mindes for sin uegennyttige og samfundsgavnlig gerning og indstilling, der i så høj grad kom Viborg by tilgode, samt for sit fine kunstnersind. Endvidere mindes han af den, der skriver disse linjer, som en kærlig og god læremester i gartnerfaget.

Guds fred med vore døde. —

Ny kirkegårdsvedtægt

I forsommeren i år stod både *Foreningen for Kirkegaardskultur* og *Danmarks Provsteforening* overfor at skulle trykke et nyt oplag af den kirkegårdsvedtægt, som hver af disse foreninger havde udarbejdet uden nogen kontakt med hinanden. Da de to foreninger lykkeligvis blev klar over, hvordan landet lå, søgte man ganske naturligt ind i et gensidigt samarbejde om en *fælles ny vedtægt*, idet dette ville betyde, både at man undgik en uheldig indbyrdes konkurrence og tillige, at man ved fælles hjælp sandsynligvis kunne få en bedre vedtægt ud af det, når fælles erfaringer blev koordinerede. Og således er det altså gået til, at der nu på *Barfods Forlag*, hvor provsteforeningens gamle vedtægt var blevet udsendt, foreligger en helt ny vedtægt udarbejdet af de to foreninger i et godt og harmonisk samarbejde. Vedtægten har nr. 1608.

Om den nye fælles vedtægt er der at sige følgende.

1. Der er i denne optaget bestemmelser for visnok alle vigtige spørgsmål og problemer, som en kirkegårdsvedtægt skal behandle. Disse bestemmelser er udformet således, at vedtægten er blevet anvendelig ikke blot for kirkegårdene på landet, men også for købstadskirkegårdene. Det er altså en fyldig vedtægt, der her foreligger, og hvis nogen mener, den har for meget med, er det en let sag at strege det over, man synes er overflødig. Det er lettere at strege over end selv at udforme og indføre nye bestemmelser på tilfredsstillende måde. Vedtægten hindrer iøvrigt ikke ændringer eller tilføjelser.

2. Vedtægten har på flere punkter taget hensyn til de overvejelser af kirkelig og æstetisk art, som det af provsteforeningen nedsatte kirkegårdsudvalg har været inde på, og som der er opnået enighed om.

3. Hele stoffet er blevet omredigeret og fremtræder nu i en meget klar disposition, som

det skulle være let at finde sig tilrette i. Afsnit A handler om *kirkegårdens bestyrelsesforhold*; afsnit B indeholder bestemmelserne om *gravpladser*, der samler sig om erhvervelse og fornyelse af gravsteder, gravstedernes indhegning, gravstedernes beplantning, gravminder, gravstedernes vedligeholdelse samt særlige bestemmelser for urnegrave, medens afsnit C indeholder *ordensbestemmelser*. Alt om *takster* er samlet i afsnit D, og ikke mindst dette må formentlig ses som en redaktionel vinding, idet takstbestemmelserne tidligere fandtes spredt rundt omkring i kirkegårdsvedtægtens mange paragraffer. Nu er taksterne samlet for sig på en meget overskuelig måde og omhandler erhvervelse af gravsteder, fornyelse af gravsteder, renholdelse og vedligeholdelse af gravsteder, kastning af grave samt andre takster.

Foreningen for Kirkegaardskultur og Danmarks Provsteforening håber meget, at den nye kirkegårdsvedtægt på en god måde må kunne tjene vore kirkegårde og værne om dem både for de dodes og de levendes skyld.

Prisen for 1 stk. er kr. 2,00 og for 10 stk. kr. 18,00.

J. Exner.

På finansloven

På finanslovsbudgettet for 1956/57 figurerer bl. a. følgende af særlig interesse for vore læsere:

Kirkeministeriet prgf. 19 D: Selskabet for kirkelig kunst kr. 4.000,—, foreningen for kirkegårdskultur kr. 1000,—, vedligeholdelse af tyske soldaters samt tyske og andre flygtninges grave i Danmark i een fredningsperiode kr. 20.295,— og til drift og vedligeholdelse af mindelunden i Ryvangen kr. 57.000.

Forsvarsministeriet prgf. 21 K: Vedligeholdelse af militære gravsteder og mindesmærker kr. 17.000.

Finansministeriet prgf. 22 X: Vedligeholdelse af danske gravsteder kr. 1.600,—.

Konkurrence

om plan etc. til gartnerisk udstilling i Forum er udskrevet og gælder for medlemmer af Almindelig dansk Gartnerforening, hvori enhver kan indmelde sig som ordinært eller ekstraordinært medlem med gyldighed fra januar 1956. Planerne skal være inde senest den 4. februar kl. 12, og der er udsat et beløb af kr. 5.500. Henvendelse: Almindelig dansk Gartnerforening, Anker Heegaardsgade 2, København V. Depositum kr. 25,—.

Med den liberale fortolkning af medlemsskabet vil altså enhver kunstner, arkitekt, havearki-

tekt eller anden, der mener at have noget på hjerte, kunne deltage, og således vil også vore læsere i de øvrige nordiske lande eller andre europæiske lande kunne være med. Følgende dommere har tilsagt deres medvirken ved bedømmelsen, nemlig lektor i anlægsgartneri, akademigartner, havearkitekt *G. Georgsen*, kirkegårdsinspektør, havearkitekt *O. Raahauge-Askegaard* og anlægsgartner *Valdemar Hansen* (Frederiksberg).

Fra danske dagblade

$\frac{8}{10}$ Jydske Tidende: Udv. planer for Åbenrå kgd.
 $\frac{12}{10}$ Silkeborg Avis: Silkeborgs ny kgd.s-areal tages i brug (graver *C. Møller*).

$\frac{12}{10}$ Fyns Stiftstidende: Nyordning af området omkring det tidligere friluftskrematorium på Odense Assistenskirkegård (insp. *O. Raahauge-Askegaard*).

$\frac{13}{10}$ Licitationen: Udv. af Åstrup kgd. på Falster udbydes (havearkitekt *Johannes Tholle*).

$\frac{14}{10}$ Berl. Aften: Hillerød køber to ejendomme til kgd. (kr. 156.000).

$\frac{15}{10}$ Heimdal: Svenstrup kgd. reguleres (arkitekt *Erik Olsen*, Fynshav).

$\frac{20}{10}$ Social-Demokraten: Den ny administrationsbygning på Gladsaxe kgd. taget i brug (arkitekt *Paludan*).

$\frac{22}{10}$ Skive Social-Demokrat: Lem-Vejby kgd. udvides med ca. $\frac{1}{2}$ ha.

$\frac{28}{10}$ Loll.-Falst. Folketidende: Ved licitationen i Åstrup indkom følgende tilbud: Anlægsgartner *Verner Jensen*, Nakskov, 26.774 kr., entreprenørerne *Jensen & Møller*, Vordingborg, 24.050 kr., entreprenørerne *Clemmensen & Nielsen*, Nykøbing F., 23.100 kr., entreprenør *Jens Larsen*, Nykøbing F., 20.572 kr., entreprenør *Georg Rasmussen*, Thoreby, 20.300 kr., anlægsgartner *H. Rasch*, Vejringe, 17.023 kr. Yderligere tre tilbud på delvis udførelse af arbejdet.

$\frac{28}{10}$ Roskilde Social-Demokrat: Roskilde køber areal til udv. af Østre kirkegd. (kr. 65.000).

$\frac{28}{10}$ Holbæk Amts Venstreblad: Jyderup kapel og kgd. udbedres for kr. 17.000.

$\frac{1}{11}$ Loll.-Falst. Folketidende: Åstrup Menighedsråd har overdraget arb. med kgd.s-udvidelsen til anlægsgartner *H. Rasch*, Vejringe.

$\frac{1}{11}$ Holbæk Amtstidende: Entreprenør *Carlsen* giver tilbud på ny indkørsel til Tveje-Merløse kgd.

$\frac{1}{11}$ Holbæk Amtstidende: Nr. Asmindrup kgd. udvides med et stykke af skolens areal (anlægsgartner *Johs. Pedersen*, Nykøbing).

$\frac{7}{11}$ Østsjæll.s Folkeblad: Karlslunde assistenskgd. i forfald.

$\frac{8}{11}$ Nordsjæll.s Social-Demokrat: Hillerød i gang med den ny kgd. (insp. *Sv. Hansen*).

$\frac{9}{11}$ Holstebro Avis: Holstebro skal have ny kgd. ved Østre plantage.

$\frac{10}{11}$ Kolding Folkeblad: Byrådet i Kolding udliciterer første del af Nordre kgd. (insp. *Sv. Hansen*).

$\frac{11}{11}$ Loll.-Falst. Folketid.: Vejleby kgd. udvides med tilskud af 60 % fra arbejdsministeriet (insp. *Bach Nielsen*).

$\frac{11}{11}$ Østsjæll.s Folkeblad: Strøby kgd. udvides.

$\frac{11}{11}$ Hørsholm Avis: Hillerød byråd har enstemmigt vedtaget projektet til ny kgd. på Skansen.

$\frac{15}{11}$ Hejmdal: Der har ikke kunnet gives materialebevilling til opførelse af kirkegårdskapel i Haderslev. Kirkegårdsreguleringen sættes derimod i gang.

$\frac{16}{11}$ Licitationen: Dræning af udv. af Frederikshavn kgd. udbydes.

$\frac{18}{11}$ Roskilde Dagblad: Grundkøbet til udv. af Roskilde Østre kgd. i orden.

$\frac{18}{11}$ Horsens Folkeblad: Vore kgd. i fortid og nutid (*Aage Jensen*).

$\frac{22}{11}$ Kolding Folkeblad: Ved licitationen over første del af Nordre kgd. i Kolding kom flg. tilbud: *Gartnerens Aktieselskab*, Vejle, 332.884 kr., *H. C. Ervald*, Kolding, 416.980 kr., *Henning Nissen*, Fredericia, 447.430 kr. og *Stürup & Prosch-Jensen*, Fredericia, 455.700 kr.

$\frac{12}{11}$ Loll.s Tidende: Der skal bruges 21.464 planter til annexkirkegårdens tilplantning i Nakskov (anlægsgartner *Verner Jensen*, havearkitekt *Johannes Tholle*).

$\frac{24}{11}$ Fyns Tidende: Oure kgd. udvides med 7000 kvadratalen, og der bygges nyt lighus, toiletter m. m. af arkitekt *Folke Olsen*.

$\frac{26}{11}$ Nordsjæll.s Venstreblad: Tibirke kgd.s forhold besigtiget af kirkeministeren med udvidelse for øje.

$\frac{27}{11}$ Politiken: Nej til tysk massegrav fra Esbjergs side.

$\frac{29}{11}$ Flensborg Avis: Arvegravsteder skal også passes (Flensborg).

$\frac{29}{11}$ Demokraten: Hasle kgd. er udvidet med et mindre areal imod Haslegården.

$\frac{30}{11}$ Social-Demokraten: Mosaisk trossamfund ønsker kgd. i Hvidovre. Er interesseret i 4 ha af Frihedens jorder. Kgd. skal først tages i brug omkring år 2000.

$\frac{1}{12}$ Fåborg Avis: Udv. af Åstrup kgd. i Sydfyn vil koste ialt ca. kr. 10.000.

$\frac{1}{12}$ Horsens Avis: Kgd.s underskud i Horsens vil for det kommende år stige med kr. 26.000 på grund af prisstigningerne.

Fra norske dagblade

$\frac{14}{10}$ Frederikstad Blad: Spjørøy kgd. skal utvides.

$\frac{15}{10}$ Bergens Tidend: Den tyske gravplass på Solhem klemmes sammen.

$\frac{15}{10}$ Vest-Agder: Nye kgd.s-vedtekter for Farsund.

$\frac{22}{10}$ Nordlands Framtid: Om kyrkegårds kultur i Nordfold.

$\frac{24}{10}$ Akershus: Utv. av Lørenskog kgd.

$\frac{24}{10}$ Romsdalsposten: Øre herredstyre bevilger 3000 kr. til nye utbedringer ved kgd.

$\frac{27}{10}$ Halden Arb.bl.: Felt nr. 3 på Øymark kgd. skal restaureres.

$\frac{29}{11}$ Hamar Stiftstidende: Utv. av Vinger kgd.

$\frac{31}{10}$ Adresseavisen: Havstein kgd. utv. og vigstet i går.

$\frac{1}{11}$ Halden Arb.bl.: Øymark kgd. blir helt om-dannet. 30 mand gjorde dugnad i går.

$\frac{1}{11}$ Firdaposten: Gjer kgd. vakrare.

$\frac{7}{11}$ Akershus Lillestrøm: Store utv. av Lørenskog kgd., en del invigd i går.

$\frac{12}{11}$ Ullen Avis: Urnelunden ved Ullern kgd. utv.

$\frac{12}{11}$ Varden (Skien): Kgd. i Hovin utv.

$\frac{10}{11}$ Dagningen: Nesten alle kgd. i Dalem under omarbejdelse. Garmo en mønsterkgd.

$\frac{15}{11}$ Ofotens Tid.: Utv. av Ballangen kgd. ved c. 7 da.

Fra svenske dagblade

$\frac{18}{10}$ Wermlands-Tidningen: Om indvign. av det nya gravkapellet i Holmedal.

$\frac{1}{12}$ Nya Wermlands-Tidningen: Omläggning av kgd. i Dalby.

Fra tidsskrifterne

Blomster nov.: Granpyntning (efter VK). Kranse frabedes.

Der Naturstein nr. 10: Das Klage lied an die Friedhofsverwaltung. Grabmal Panader (*Artur Sansoni*). — Nr. 11: Unsere Toten (*Eduard Herold*, digt). Volkstrauertag und Totensonntag. Ehrenmale Mahnmale (dr. *H.-K. Boehlke*). Ehrenmal/Einmal Anders (Reg.-Baumeister *Fritz Kretschmer*).

Garten und Landschaft nr. 10: Friedhofsbeispiele auf der Bundesgartenschau Kassel (*Herta Hammerbacher*). Das gute handwerklich gearbeitete Grabmal (*Hans von Bracht*). Aussprache: Wo Du von Gräbern stehst ... — Nr. 11: Wasser als Gestaltungsmittel auf dem osterholzer Friedhof (Bremen). Warum Friedhofsordnung? (*Friederich Heyer*). Aus schwedischen Friedhöfen (*Eduard Melchior*). Ein Friedhof wird zum Arboretum (*Hans Ulrich Schmidt*). Vögel auf dem Friedhof, Gesundbrunnen der Landschaft (*Heinrich Frieling*). Die doppelschichtige Bestattung auf stadtbremischen Friedhöfen. Andachts- und Feierstätten unter freiem Himmel (*Otto Wilh. Wulle*). Ge-

danken über den Friedhof, Waldfriedhof Berlin-Zehlendorf (*Herta Hammerbacher*). Friedhofstagung (i Essen 5.—27. 11. 55). Ehrenanlage in Arsten bei Bremen. Das Kasseler Friedhofsexperiment.

Ignis nr. 10: Tal vid invigning av besättningsavdelning i Sundbybergs kyrka, 11. 9. 55 (kyrkoherde *Carl E. Rohdin*). Anordning av bisättningsavdelning i Sundbybergs kyrka (stadsingenjör *Fredrik Ekström*). Invigningen av Sundbybergs kyrkas bisättningsav. Den nya holländska eldbeg.-lagen. Tal vid jordfästning. Danmark i 1954 (skolebest. *Magnus Lund*). — Nr. 11: Konstverken i krematorierna (*Elma Övden*). — Nr. 12: Stora Tuna församlings krematorium (arkitekt *Erik Lundgren*). Tal vid invigningen (kyrkoherde *Erik Perers*). Invigningen av Tunabygdens krematorium (*O. O.*). Altarreliefen (skulptör *Torolf Engström*). Konstverken i krematoriet (red. *Alf Paulson*) m. m.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 10: Die Kriegsgräberfürsorge sammelt. Mitte in den Vorbereitungen ... vor dem Beginn der Arbeiten in Italien und Frankreich. Mit Angehörigen auf Kriegsgräberfahrt. Blumen für ein Soldatengrab. Lommel 1955. Aus Schweden zurück über Kopenhagen. Kreuze in den Vogesen m. m. — Nr. 11: Der Volkstrauertag in Bonn. Gedenkt der Toten aller Kriege (*Clausen*). Sie sind in guter Obhut. Wir Frauen sind Schwestern der Erde. Auf Kriegsgräberbesuch in Wien. Altes Brauchtum mit neuer Sinnggebung, den gefallenen ein Licht des Gedenkes. Soldatenfriedhöfe in der Heimat. Vorarbeiten für den Raum Calvados. In Undine m. m.

Landsbygraveren nr. 10: Vore lønninger (*M. Rosenvinge*) m. m. — Nr. 11: Svar til M. Rosenvinge (af *H. Olesen* og *J. Exner*). Den kristne begravelsesplads (*Johs. Mortensen*) m. m.

Mandens Blad november: Forbered Deres begravelse i god tid (af moderne amerikansk dagligliv).

Menighedsrådenes Blad nr. 9: Brud med gammel tradition, Mariebjerg kirkegård i Gentofte. — Nr. 10: Jo flere ligbrændinger desto større underskud for begravelsesvæsenet (referat af artikel i „Byplan“). Honorar for „udsyngelse“.

Steinmetz und Bildhauer nr. 10: Das Grabmal als ein kulturelles Problem und Zeugnis der Liebe (*Franz Linde*).

Stenhuggeren nr. 10: Vort forhold til foreningen for kirkegårdskultur.

Præsteforeningens blad nr. 45: Pas på begravelsessangene! (*Georg Bartholdy*).

Viola 9/11: Gravsmykkekningsdagen blir alltmer populær (*Håhå*).

Vor Viden nr. 25 (hefte 155): *Kong Mausolos'* gravbygning i Halikarnassos (Verdens syv vidundere, nr. 5).

Fra det faglige bogmarked

Gerd Krüssmann: Die Nadelhölze. 8°, 304 s. Paul Parey. Berlin-Hamburg. 1955. DM. 39,60.

Denne udmærkede håndbog om nåletræer er en parallel til den af samme forfatter udgivne om løvtræer og planteskoledrift, som tidligere har været anmeldt i VK.

Planterne er ordnet alfabetisk i arter, og der gives en kort beskrivelse af de forskellige arter og haveformer.

Interessante er de små kortskitser, der viser planternes geografiske voksesteder, og meget oplysende er der opgivet, hvilke der er vinterfaste i Mitteleuropa.

Særdeles værdifulde er tegningerne af enkelte grenspidser og nåle, ligesom gode detailfotografier af knoglerne gør bogen let anvendelig til brug ved bestemmelse af nåletræer.

A. Falmer-Nielsen.

Gustav Anmann: Blühende Gärten, 4°, 212 s., 235 ill., Verlag für Architektur, Erlenbach-Zürich, 1955. DM. 29,50.

Forfatteren med internationalt navn som svejtsisk havearkitekt kunne man have undt at se denne smukke bog færdig. Han døde imidlertid forinden, og det blev hans søn, der også er gartenarkitekt, og en kollega, som fik opgaven at gøre den færdig.

Det er blevet en ganske overordentlig smuk og indholdsrig bog, der på tre verdenssprog og med introduktion af den amerikanske arkitekt *Richard Neutra* behandler en række principielle spørgsmål vedr. nutidig havekunst, belyst under et internationalt synspunkt. Afsnittene er: den lille have, enfamiliehaven, landhaven, vandhaven, svømmebade, skolehaver, fabrikshaver, kolonihaver samt værdifulde planter (lister). Der er søgt skaffet illustrationer fra en række lande, men det bliver dog de svejtsiske og tyske eksempler, der dominerer, og deriblandt er nogle få bekendte firmaer (*Ammann og Leder*) stærkt placeret. Der er megen hygge og god stemning at finde i motiverne, og de såvel som teksten har bud til såvel fagfolk som amatører. Den giver en udmærket forudsætning for forståelse af havekunst — og derfor også for den efterfølgende anmeldte bog.

Ernst Baumann: Neue Gärten. 4°, 232 s., rigt illustr., Verlag Girsberger, Zürich 1955. Fr. 42,—.

Denne anden svejtsiske bog om havekunst og haver, der er udsendt sidst på 1955 (jvnf. anmeldelsen ovenfor), er forfattet af en ung havearkitekt og har forord af *Peter Meyer*. Mens den førnævnte har valgt den principielle behandling af haveproblemerne, er her valgt at beskrive og gennemillustrere 8 haver, lige fra de ligger på tegnebordet i kurveplan af et terrain over havearkitektens rids og planer af indretning, detaljer og helhed til det færdige og tilvoksede anlæg, der gengives i ypperlige fotografier, 50—100 illustrationer til hver have. Det bliver dermed en ganske subjektiv form, det hele serveres under, og emnerne begrænses til en byhave, en have på en skråning, have ved en sø, på en høj, landhave ved sø, etagehusets og miniaturlanden i boligparken samt en landshave — dog bemærkes det, at de oversatte ord ikke helt dækker de svejtsiske betegnelser. Ideen med bogen er udmærket — og gennemførelsen er gjort med megen elegance såvel i valg af motiver som billedoptagelse af haverum, detaljer, bladværk, skygevirksomheder, enkelte blomster eller frugter osv. og i bogtrykkermæssig henseende. De to svejtsiske bøger vidner om, at svejtsisk havekunst i disse år er *second to none*. —

W. E. Shewell Cooper: *Born Gardeners*. 8°, 214 s., Evans Brothers Lmt., London (1954?). 12/6 d.

Dette er en bog om englænderen som have dyrker, — og da det synes evident, at alle englændere er fødte have dyrkere, måtte det blive en bog om dem alle. Det er det dog ikke, men vi kigger ind bag havehegnet ikke blot hos lord og ladyer samt politikere, men også hos mere almindelige mennesker som haveentusiaster og hører om deres særlige yndlinge og yndlingsmetoder i dette og hint. Der er over 1 million haveejere i England — det kgl. have selskab har 43.000 medlemmer, og een af de største boghandlere i London fortæller, at der i øjeblikket forhandles 370 forskellige havebøger, — sig så ikke, at der ikke også kan skrives en bog om englænderen som have dyrker, — eller at der skulle være for mange havebøger i Danmark. —

Jürgen Gaede: *Handbuch des Friedhofs- und Bestattungsrecht*. Lommeformat, 686 s., Verlag Otto Schwartz & Co., Göttingen, 1954. DM. 25,60.

En lidt for tyk, men i format praktisk bog om retsforhold inden for kirkegårde og begravelsesvæsen, som er den første i sin art for Tyskland, givende en oversigt over alt nødvendigt, derunder også vedrørende ligbrænding. Der skelnes mellem statsretlige forhold, forhold vedr. forbundsret og lokale retsforhold, derunder også Slesvig-Holsten.

Werner Lindner: *Gestaltung von Kriegsgräberstätten*. 8°, 40 s. + bilag. Volksbund deutsche Kriegsgräberfürsorge. U. å.

For det i Tyskland stadigt aktuelle problem om istandsættelse og omregulering af soldatergrave i forbundslandet og udlandet er denne lille, dygtigt skrevne bog en stor hjælp. Den bringer både gode billedeksempler og diverse planer samt detailskildringer. Forfatteren var i sommeren 1955 på studierejse i Danmark, og vi havde lejlighed til at assistere ham ved besøg på danske soldatergrave fra den anden verdenskrig, fornemmelig Bispebjerg og Ryvangen.

Wilhelm Schacht: *Der Steingarten und seine Welt*. 8°, 228 s., 2. oplag, Eugen Ulmer, Stuttgart, 1955. DM. 18,—.

Den første udgave, som vi anmeldte i VK 18, tillægssider 28—29, og som udkom i 1953, er allerede udsolgt, og forfatteren, der var direktør for de kgl. bulgarske haver og zarens verdensberømte botaniske have, har derfor benyttet lejligheden til at udvide den udmærkede bog med 1 ark (16 sider). Vi vil stadig kunne anbefale den som noget af det bedste for folk, der endnu lever i vore havers „stenalder“.

Resolutioner m. m.

(fortsat fra pag. 72)

Til gennemførelse af dette formål har statsministeriet og kirkeministeriet bemyndiget provst for Nørhald m. fl. herreders provsti J. Exner, Hald, der indenfor sit eget provsti har gennemført et omfattende fredningsarbejde for kirkerne, om at organisere sådanne fredningsbestræbelser og søge dem gennemført over hele landet i samråd med vedkommende fredningsdommere, provster, præster og menighedsråd.

Med henvisning hertil skal kirkeministeriet herved anmode de kirkelige myndigheder om at ville yde provst Exner al fornøden støtte i det ommeldte fredningsarbejde, som agtes påbegyndt snarest til sikring af kirkernes og kirkegårdenes omgivelser.

Det fornødne antal eksemplarer af nærværende cirkulære vedlægges til omdeling blandt provstiuvalgene, menighedsrådene og ejerne af de ikke-selvejende kirker.

Kirkeministeriets skriv. (28/1 1949, til chefen for flygtningeadministrationen) ang. kirkeministeriets overtagelse af tilsynet med vedligeholdelsen af tyske flygtnings og soldaters grave her i landet gennem een fredningsperiode i de tilfælde, hvor vedkommende kirkegårdsbestyrelse har ønsket vederlag for vedligeholdelsen.

I skrivelse af 21. januar 1949 har flygtningeadministrationen anmodet kirkeministeriet om

at ville overtage tilsynet med den fremtidige vedligeholdelse af tyske flygtnings og soldaters grave i Danmark gennem een fredningsperiode (normalt 20 år) i de tilfælde (mellem 25 og 30), hvor vedkommende kirkegårdsbestyrelse ikke har ment at kunne påtage sig gratis vedligeholdelse, men har ønsket et vederlag herfor af staten. Dette vederlag, der varierer efter antallet af begravede udlændinge, andrager ialt godt 6.000 kr. årlig.

Flygtningeadministrationen har endvidere oplyst, at den har refunderet de kirkegårdsbestyrelser, der har rejst krav om dækning af udgifter een gang for alle til anlæg m. v. af de ommeldte begravelser, ialt 18.415 kr. 29 øre.

Således foranlediget skal man meddele, at kirkeministeriet vil være villigt til at overtage tilsynet med den årlige vedligeholdelse af de ommeldte gravsteder gennem een fredningsperiode, og at man agter til 3. behandling af forslag til finanslov for finansåret 1949—50 at søge hjemmel til en bevilling hertil på 6.000 kr.*)

Ministeriet går ud fra, at der til den nærmere gennemførelse af tilsynet med de pågældende gravsteder vil kunne erholdes bistand fra den i skrivelse herfra af 19. d. m. nævnte politiassistent N. N., der — efter hvad der er ministeriet bekendt — personlig har forhandlet med samtlige de i sagen interesserede kirkegårdsbestyrelser og truffet aftale med disse om det årlige vederlag for gravstedsvedligeholdelsen.

Kirkeministeriets skriv. (½ 1949, til stiftamtmanden og biskoppen over Fyens stift) ang., at **pladsmangel på en kirkegård ikke berettiger menighedsrådet til at nedlægge et gravsted, som begæres fornyet af gravsteds ejer m. m.**

I en med hr. stiftamtmandens og Deres Højærværdigheds erklæring af 8. januar 1949 hertil tilbagesendt skrivelse af 29. november 1948 har landsretssagfører N. N., København, besværet sig over, at hans bedsteforældre, gårdfæster N.'s hustru gravsted på A. kirkegård er blevet nedlagt.

A. sogns menighedsråd har i en erklæring over sagen udtalt, at man har set sig nødsaget til at nedlægge gravstedet på grund af pladsmangel, og at den ene halvdel af gravstedet nu er benyttet ved en i november 1948 foretagen begravelse.

I anledning heraf skal man tjenstlig meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at menighedsrådet ikke har været berettiget til

at disponere over gravstedet uden først at sikre sig samtykke fra rette vedkommende, i hvilken henseende bemærkes, at menighedsrådet gennem forbindelsen med sognepræst O. O. i B. har haft mulighed for at få nærmere oplysning om, hvem der i denne forbindelse var rette vedkommende.

Opmærksomheden henledes på, at gravstedejerens begæring om at få et gravsted fornyet skal imødekommes, medmindre en kirkegårds regulering træder hindrende i vejen derfor, og menighedsrådets henvisning til, at manglen på kirkegårdsjord har nødvendiggjort det foretagne skridt, er ikke fyldestgørende, idet manglen på plads på kirkegården i stedet burde have ført til, at menighedsrådet i god tid havde draget omsorg for udvidelse af kirkegården eller anlæggelse af en annekstkirkegård.

Efter landsretssagfører N. N.'s senere mundtligt fremsatte ønske skal man henstille til menighedsrådet at søge udvirket, at det omhandlede gravsted deles, således at det har sit forblivende ved den uretmæssigt foretagne begravelse i den ene halvdel af gravstedet, medens den anden halvdel, der er urørt, tilbagegives klagerens fader som gravstedsberettiget.

Kirkeministeriets skriv. (½ 1949, til grev N. N.) om, at **der ikke kan foretages kirkelig indvielse af en urnegravplads, m. m.**

I et hertil indsendt andragende har De for O. O., A. plantage, med henvisning til den hoslagt tilbagefølgende skrivelse fra justitsministeriet, hvorved der er meddelt tilladelse til at anbringe en urne, indeholdende asken af fornævnte O. O.'s fader, civilingeniør P. O., på ejendommen A. plantage, forespurgt, hvorledes man skal forholde sig for at få udvirket, at der foretages kirkelig indvielse af den pågældende gravplads.

Således foranlediget skal man herved meddele, at der ikke kan foretages kirkelig indvielse af det omhandlede urnegravsted, idet bemærkes, at indvielse efter gældende bestemmelser og sædvane kun foretages af egentlige kirkegårde eller anden jord, beregnet til sædvanlig jordfæstelse.

Kirkeministeriets skriv. (½ 1949, til stiftamtmanden og biskoppen over Viborg stift) ang. **fastsættelse af „overenskomstmæssig betaling“ for arbejder vedrørende kirker og kirkegårde, jfr. bekendtgørelse af 29. april 1948 § 24.**

I anledning af den med hr. stiftamtmandens og Deres Højærværdigheds skrivelse af 17. december 1948 hertil tilbagefulgte sag, hvori provst for Middelsom-Sønderlyng herreders provsti N. N. forespørger, om der af ministeriet kan angives nærmere eksempler på arbejder

*) På finansloven for finansåret 1949—50 blev under § 20. II. C. nr. 20 bevilget 6.000 kr. (anslået) til vedligeholdelse af tyske flygtnings og soldaters grave i Danmark i een fredningsperiode.

vedrørende kirker og kirkegårde, for hvilke der vil kunne fastsættes „overenskomstmæssig betaling, jfr. § 24 i bekendtgørelse af 29. april 1948 angående ordningen af kirkebetjeningens forhold udenfor København og Frederiksberg, skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet må henholde sig til den i nævnte paragraf givne almindelige vejledning med hensyn til, i hvilke tilfælde overenskomstmæssig fastsat betaling vil kunne bringes til anvendelse, hvilket ikke udelukker, at ministeriet i det enkelte tilfælde, hvor der måtte opstå tvivl om, hvorvidt et nærmere angivet, bestemt arbejde vil kunne aflønnes ved overenskomstmæssig fastsat betaling, vil tage stilling hertil.

Ministeriet må efter det anførte nære betænkelighed ved en ordning, hvorefter de under gravtjenesten på landet hørende normale og regelmæssige arbejder ved kirke eller kirkegård, såsom ringning, fyring, renholdelse af kirke og kirkegård, for et år ad gangen „bortliciteres“ til den lavestbydende. Forholdet er — efter hvad det er ministeriet bekendt — i det langt overvejende antal tilfælde landet over dette, at disse hverv udføres af den samme person. Skulle man imidlertid enkelte steder være nødsaget til at fordele en landsbygravers funktioner mellem flere personer, bør hver af disse dog lønnes med et fast årligt, af provstiudvalget godkendt grundbeløb, hvortil må lægges midlertidigt honorartillæg i henhold til for nævnte bekendtgørelses § 19.

Kirkeministeriets skriv. (2° 1949, til Landsforeningen Dansk Blomsterhandlerforening) ang., hvorvidt det kan anses tilladt graverne at levere krans til begravelser.

I skrivelse af 1. marts 1949 har foreningen udbedt sig en udtalelse fra ministeriet med hensyn til, om det kan anses tilladt graverne at levere krans til begravelser, idet man tillige har oplyst, at forespørgslen væsentlig drejer sig om forholdene på landet.

I anledning heraf skal man — næst at bemærke, at landsbygraverforeningens bestyrelse overfor ministeriet har oplyst, at det næppe drejer sig om mange tilfælde, måske 5—10 i hvert amt — meddele, at det omhandlede forhold henhører under den private virksomhed, som det i almindelighed er tilladt landsbygravere at udøve ved siden af den tjeneste i kirken og på kirkegården, for hvilken de modtager betaling fra vedkommende menighedsråd gennem kirkebetjeningskassen, og at der ikke ses i de almindeligt gældende regulativer for gravtjenesten at være indeholdt noget forbud imod den omspurte virksomhed.

Kirkeministeriets cirk. (3° 1949, til stiftsøvrighederne) ang. flytning af lig og urner samt anlæg af private begravelsespladser.

I § 23, stk. 1, i kgl. anordning af 10. december 1927 angående kirkegårde er det fastsat, at ligflytning kun må finde sted efter forud indhentet tilladelse fra kirkeministeriet i hvert enkelt tilfælde. Eventuel tilladelse meddeles, efter at ministeriet har indhentet en erklæring fra sundhedsstyrelsen, og ligflytning finder kun sted i den koldere årstid fra 1. oktober til 1. maj og under iagttagelse af en række hygiejniske forholdsregler.

Foruden de rent sundhedsmæssige krav, der må iagttages ved en ligflytning, må der efter ministeriets opfattelse tages et særligt hensyn til bevarelsen af gravfreden. Det har vist sig ved en i ministeriet foretagen opgørelse, at antallet af andragender om tilladelse til ligflytning er steget overordentlig stærkt i de sidste år, og ministeriet har derfor fundet det nødvendigt at begrænse tilladelserne, således at disse kun gives i ganske særlige tilfælde, f. eks. hvor et gravsted ikke har kunnet fornyes, eller hvor det skyldes en fejltagelse, at vedkommende er blevet begravet i gravstedet el. lign., hvorimod omstændigheder, der vedrører de efterlevendes forhold, f. eks. ændret bopæl, yderligere dødsfald eller andre forandringer i familien ikke vil kunne komme i betragtning.

Med hensyn til flytning af urner, der er nedsat på kirkegårdene, er det også nødvendigt i hvert enkelt tilfælde at indhente tilladelse til flytning hos ministeriet, og man vil ved afgørelsen af disse sager følge lignende retningslinier som ovenfor anført med hensyn til ligflytninger, dog at tilladelse vil kunne forventes givet i noget større omfang, hvorved det også tages i betragtning, at der ikke foreligger sundhedsmæssige betænkeligheder ved at flytte urner. Desuden vil det være af betydning, hvilket materiale den nedsatte urne er fremstillet af, da den, hvor materialet har været forgængeligt, i løbet af få år er opløst, og asken indgået i en sådan forbindelse med jorden, at det ikke vil være muligt at påvise rester af den, således at en flytning allerede af denne grund er umulig. Ved andragendets indsendelse til ministeriet må det derfor oplyses, af hvilket materiale den nedsatte urne har været fremstillet.

Med hensyn til indretning af private familiegravsteder eller gravplads for en enkelt person udenfor kirkegårdene bemærkes, at der ligeledes i hvert enkelt tilfælde må indhentes tilladelse hertil hos kirkeministeriet, og at en sådan tilladelse kun kan forventes givet aldeles

undtagelsesvis, når særlig stærke grunde taler for at imødekomme andragendet. Eventuel tilladelse meddeles ved en kgl. bevilling ad mandatum mod sædvanligt gebyr, og der er til bevillingen knyttet det vilkår, at der på arealet tinglyses en deklaration bl. a. om fredning og vedligeholdelse af arealet med hegn og eventuelle mindesmærker, om underkastelse af provstesyn hvert 3. år og om forbehold af det offentliges ret til at forlange begravningspladsen nedlagt, når dette i tidens løb af sanitære eller andre grunde måtte anses nødvendigt. Endelig skal arealet inden dets første benyttelse indvies af sognepræsten.

Det fremgår af samtlige ovenfor nævnte vilkår for bevillinger til indrettelse af private begravningspladser, at sådanne begravningspladser må betragtes som rene undtagelser, og efter den af ministeriet fulgte praksis er sådanne bevillinger også kun sjældent blevet givet. Men da der også på dette område spores en stigning i antallet af andragender, og da ministeriet i høj grad må lægge vægt på den betragtning, at det naturlige er, at de afdøde begravnes på de for alle bestemte fælles begravningspladser, er man sindet også her i fremtiden yderligere at indskrænke antallet af bevillinger.

Kirkeministeriets cirk. (17% 1949, til stiftsøvrighederne) vedr. **landsbygravernes aflønning.**

I cirkulære af 8. november 1946 angående lønning m. v. af kirkebetjeningen udenfor København og Frederiksberg er det under punkt 6) F. vedrørende landsbygravernes aflønning anført, at lønningskommissionen af 1943 med hensyn til dette spørgsmål bl. a. har udtalt, „at der for det arbejde, der præsteres for kirken, bør ydes en efter samtlige de omstændigheder, der i denne henseende kan komme i betragtning, herunder arbejdets omfang og vederlaget for tilsvarende arbejde, passende betaling“. Kirkeministeriet tiltrådte for sit vedkommende ganske dette synspunkt og anbefalede herefter i ovennævnte cirkulære en revision af de af landsbygraverne tillagte honorarer samt fremhævede ønskeligheden af, at graverlønningerne i fremtiden kunne blive nogenlunde ens indenfor sogne af omtrent samme størrelse.

Det er imidlertid overfor ministeriet oplyst — bl. a. gennem et omfattende, hertil indsendt statistisk materiale for hele landet —, at dette mål endnu langt fra er nået, idet der findes mange tilfælde, hvor graverne endnu ikke har opnået et rimeligt vederlag for deres arbejde.

Da ministeriet må formene, at der bør tillægges landsbygraverne et honorar for deres arbejde, der svarer til, hvad de normalt kunne

få for lignende arbejde i det frie erhverv, vil man henstille såvel til menighedsrådene som til provstiudvalgene i fornævnte tilfælde snarest muligt at optage forholdene til fornyet overvejelse og eventuelt søge en passende lønforbedring gennemført.

Ministeriets opmærksomhed er endvidere blevet henledt på, at det i kirkegårdsvedtægterne fastsatte beløb for kastning af grave nu i mange tilfælde må anses for at være for lavt som følge af den prisstigning, der har fundet sted siden vedtægtenes stadfæstelse, og man skal derfor henstille, at vedtægterne ændres på dette punkt, således at der ydes graverne et passende vederlag for gravkastningen.

Kirkeministeriets skriv. (2% 1949 til stiftamtmanden og biskoppen over Aarhus stift) ang. **at der efter de gældende bestemmelser ikke påhviler kirketiendejeren nogen forpligtelse til at ansætte en fast graver ved kirkegården, m. m.**

I anledning af det med stiftsøvrighedens skrivelse af 31. december f. å. hertil indsendte andragende, hvori A. sogns menighedsråd i forbindelse med udfærdigelsen af vedtægt for A. kirkegård har rejst spørgsmål om, hvorvidt kirketiendejeren er pligtig at ansætte en fast graver ved kirkegården til at foretage dennes renholdelse, skal man herved tjenstlig meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at omend ministeriet måtte anse det for særdeles ønskeligt at der ved kirkegården af kirketiendejeren ansættes en af ham lønnet fast graver til at foretage kirkegårdens renholdelse, vil der dog efter de gældende bestemmelser ikke kunne stilles krav om ansættelse af en fast graver ved kirkegården, jfr. bestemmelsen i ministeriets cirkulære af 8. maj 1923 angående kirkebetjeningskassen, II, stk. 5, 2det punktum, hvori udtales: „Endvidere bemærkes, at hvor der ved en til en ikke-selvejende kirke hørende kirkegård måtte være ansat særlig graver, tilkommer det ejeren af kirken eller dens midler at ansætte og afskedige ham“, samt bestemmelsen i § 23, stk. 1, sidste punktum, i lov nr. 282 af 30. juni 1922 om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v., således som denne lov er kundgjort ved ministeriets bekendtgørelse af 23. september 1947, hvori udtales: „Er der ved kirken ansat en fast graver, kan der i vedtægten optages en bestemmelse om forpligtelse til at lade gravene kaste ved denne for en bestemt takst.“ Der påhviler kirketiendejeren pligt til at sørge for, at renholdelse af kirkegården samt snekastning på denne udføres på forsvarlig måde, selv om der ikke ved kirkegården er ansat en fast graver.